

NÄIN VAHVISTAMME POHJOISMAIDEN YHTEISTYÖTÄ, YHTEENKUULUVUUTTA JA LUOTTAMUSTA

Esipuhe

Koronakriisi on vaatinut nopeaa ja tehokasta toimintaa. Pohjoismaat ovat ryhtyneet yhteiskuntansa ja kansalaistensa kannalta parhaaksi katsomiinsa toimiin – oman maan rajojen sisäpuolella. Tällöin on kuitenkin unohtunut Pohjoismainen näkökulma sekä se, että osa pohjoismaalaisista työskentelee, opiskelee ja elää päivittäistä elämäänsä vähintään kahdessa Pohjoismaassa.

Koronapandemialla on siksi ollut merkittäviä seurauksia Pohjoismaiden lapsille, nuorille, aikuisille ja vanhuksille, etenkin raja-alueiden asukkaille, sekä elinkeinoelämälle ja yhteiskunnille yleensä.

Koronakriisi on paljastanut heikkouksia Pohjoismaiden keskinäisessä yhteistyössä, mutta samalla se on osoittanut meille, miten välttämätöntä pohjoismainen yhteistyö on. Usein huomaamme, mitä meillä on vasta kun menetämme sen.

Emme voi muuttaa menneisyyttä, mutta voimme vaikuttaa tulevaisuuteen. Voimme ottaa opiksemme tästä historiallisesta ajanjaksosta ja korjata koronapandemian paljastamat pohjoismaisen yhteistyön heikkoudet. Siten voimme yhdessä luoda turvallisuutta kansalaisille, elinkeinoelämälle ja yhteiskunnalle.

Mikä on nykytilanne?

Pohjoismaat ovat tahoillaan turvautuneet erilaisiin strategioihin ja toimenpiteisiin estääkseen tartuntojen leviämisen. Ne eivät ole koordinoineet toimia keskenään eivätkä kehittäneet selkeää yhteispuhjoismaista suunnitelmaa pandemia-ajalle.

Koronatoimissa on myös vuonna 2021 ollut vahva kansallinen näkökulma, eivätkä maat ole juuri koordinoineet toimiaan muiden Pohjoismaiden kanssa ottaessaan käyttöön uusia kansallisia rajoituksia tartuntojen rajoittamiseksi.

Liikkuvuusyhteistyöstä on muutamia myönteisiä esimerkkejä, muun muassa Pohjoismaiden kansalaisten lennättäminen kotiin pandemian puhjettua. Ministeri- ja pääministeritasolla on pidetty yhteyttä ja ratkottu pahimpia ongelmia, esimerkiksi selvitelty vaille työssäkäyntimahdollisuuksia ja sosiaaliturvaa jääneiden rajatyöntekijöiden tilannetta.

Lukemattomat raportit koronaan liittyvistä ja muista rajaesteistä osoittavat kuitenkin, että rajatyöntekijöihin ja muihin toisista Pohjoismaista tuleviin työntekijöihin, työ- ja huvimatkailejiin, opiskelijoihin, kesämökkiläisiin ja eri maissa asuviin perheenjäseniin on kohdistunut pandemian aikana epäloogisia ja järjenvastaisia toimenpiteitä, joiden ehkäiseminen vastaisuudessa edellyttää aiempaa tiiviimpää ja järjestelmällisempää yhteistyötä.

Kaikki Pohjoismaat ovat ottaneet käyttöön maahantulorajoituksia, karanteenimääräyksiä ja maahantulokieltoja, joiden avulla on pyritty estämään tartuntojen leviäminen maasta toiseen. Kansalliset linjaukset ja toimenpiteet ovat vaikuttaneet rajatyöntekijöiden tilanteeseen tavalla, jota muut palkansaajat eivät ole joutuneet kokemaan. Se on lietsonut "me vastaan muut" -mielialaa, mikä on tuhoisaa Pohjoismaiden yhteishengelle ja yhteenkuuluvuuden tunteelle.

Esimerkkejä löytyy kaikista Pohjoismaista, mutta mainittakoon, että Norja on ensimmäisten 54 pandemiaviikon aikana muuttanut rajoituksiaan kaikkiaan 48 kertaa, millä on ollut tuntuvat seuraukset etenkin Pohjoismaiden raja-alueilla asuville ja toimiville. Norja on sittemmin päättänyt myöntää korvauksia monille rajoituksista kärsineille rajatyöntekijöille.

Tiuhaan muuttuvat rajoitukset ja puutteellinen tiedottaminen ovat myös johtaneet kirjavuuteen säännösten tulkinnassa rajanylityspaikoilla, mikä on aiheuttanut huolta ja epävarmuutta rajatyöntekijöiden, yritysten ja muiden keskuudessa.

Kaikki tämä on vaikuttanut konkreettisesti ihmisten elämään. Seuraavassa on esimerkkejä siitä, millaisia seurauksia koronatoimista on ollut Pohjoismaiden asukkaille:

- Lapset: Perheenjäsenet ovat joutuneet eroon toisistaan. Lapset, joiden vanhemmista toinen asuu yhdessä Pohjoismaassa ja toinen toisessa, eivät ole päässeet tapaamaan toista vanhempaansa tämän asuinmaahan.
- Nuoret: Nuorilta on evätty mahdollisuus opiskeluun. Tanskassa asuvaa perhettään tapaamassa käyneet opiskelijat eivät ole päässeet palaamaan Norjaan jatkamaan opintojaan. Pandemia on vaikuttanut myös nuorten mielenterveyteen, työllistymiseen ja sosiaaliseen tilanteeseen.
- Aikuiset: Rajan kahden puolen asuvat perheenjäsenet eivät ole voineet tavata toisiaan. Samassa maassa asuvia ja työskenteleviä henkilöitä kohdellaan eri tavoin kuin toisen Pohjoismaan puolella työssä käyviä. Ruotsissa kesämökin omistavat tanskalaiset ja norjalaiset eivät ole päässeet käymään mökeillään.
- Vanhukset ja haavoittuvat ryhmät: Toisessa Pohjoismaassa asuvat lapset ja sukulaiset eivät voi tulla käymään. Omaiset eivät ole päässeet hyvästelemään kuolevia läheisiään.
- Työmarkkinat: Rajatyöntekijät eivät ole pystyneet käymään töissä. Heiltä peritään veroa asuinmaassa eikä työskentelymaassa. Rajatyöntekijät ovat joutuneet työskentelemään kotoa käsin, mistä on ollut ikäviä veroseuraamuksia, koska he ovat oleskelleet muualla kuin työskentelymaassaan. Työmarkkinajärjestelmät eivät ole huomioineet tätä erityistilannetta, minkä vuoksi monet pohjoismaalaiset ovat joutuneet "ei kenenkään maalle".
- Elinkeinoelämä: Yritykset ovat joutuneet perehtymään toisen maan verosäännöksiin ja raportoimaan toisen maan verottajalle, koska naapurimaan puolelta palkatut työntekijät ovat joutuneet tekemään etätöitä asuinmaassaan. Rajakauppa-alueiden liikkeitä rajan molemmin puolin ovat joutuneet irtisanomaan henkilöstöä rajojen sulkemisen vuoksi.

- Yhteiskunta: Luottamukseen ja kansantalouteen kohdistuu paineita. Raja-alueiden asukkaiden ja yritysten luottamus pohjoismaista yhteistyötä kohtaan horjuu. Tilanne on kuitenkin osoittanut myös sen, miten tärkeää on vahvistaa pohjoismaista yhteistyötä.

Miten tästä eteenpäin?

Pohjoismaiden neuvosto haluaa Pohjoismaiden ottavan opikseen koronakriisistä. Meidän tulee vahvistaa pohjoismaista yhteistyötä ja pohjoismaista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Pohjoismaiden neuvosto haluaa myös pitää kiinni visiosta, jonka mukaan Pohjolasta tulee maailman kestävin ja integroitunein alue vuoteen 2030 mennessä. Mikäli tavoitteeseen halutaan päästä, tarvitaan konkreettisia toimia ja Pohjoismaiden välistä yhteistyötä.

Koronapandemia on vain yksi osoitus siitä, että pohjoismaista varautumisyhteistyötä on syytä vahvistaa. Muita viime vuosien esimerkkejä ovat luonnonkatastrofit, ilmastonmuutos, kyberuhkat ja pakolaistilanne.

Rakennetaan ja lujitetaan luottamusta ja yhteenkuuluvuutta

Pohjoismaiden tulee sitoutua varoittamaan toisiaan maahantulorajoituksista hyvissä ajoin ennen niiden voimaan tuloa. Rajoituksista tulee mahdollisuuksien mukaan neuvotella naapurimaiden kanssa ja ne tulee perustella. Koordinointi ja vastavuoroinen tiedottaminen eivät loukkaa maiden kansallista itsemääräämisoikeutta.

Rajojen sulkemiselle on oltava konkreettiset perusteet, niin ettei rajoja suljeta, mikäli tartuntojen ilmaantuvuus on jokseenkin sama rajan molemmin puolin. Konkreettiset paikalliset tai alueelliset rajojen sulkemiset on sen sijaan helppo selittää silloin, kun ne ovat perusteltavissa tartuntariskillä.

Edellä mainittu on välttämätöntä, mikäli kansalaisten luottamus halutaan palauttaa, mieluiten entistä vahvempana. Tutkimukset ja kyselyt osoittavat valitettavan selkeästi, että luottamus, jota tarvitaan, jotta ihmiset jakaisivat elämänsä kahden maan kesken, on laskenut pohjalukemiin koronakriisin aikana. Maiden välinen, kansalaisten välinen sekä viranomaisten ja kansalaisten välinen luottamus on aina ollut pohjoismaisten yhteiskuntien erityispiirre. Niin on oltava myös jatkossa.

Entistä useampien palkansaajien ja yrittäjien tulee voida käyttää koko Pohjolaa kotikenttänään ilman pelkoa jäännösveroista, lomien tarveltyemisestä, työpaikoilla koetusta syrjinnästä ja hatarasti perustelluista karanteenivaatimuksista. Digitaaliset rajaesteet on poistettava.

Nuoria tulee kannustaa opiskelemaan ja työskentelemään toisessa Pohjoismaassa ilman pelkoa rajoituksista. Nordplus- ja Nordjobb-ohjelmia tulee vahvistaa. Pohjoismaissa suoritettujen tutkintojen vastavuoroisen tunnustamisen on oltava itsestään selvää. Pohjoismaiden tulee vastavuoroisesti tunnustaa toisessa Pohjoismaassa suorittu koulutus.

Luodaan vahvaa pohjoismaista varautumisyhteistyötä

Pohjoismaiden tulee vastavuoroisesti auttaa toisiaan kriisitilanteissa. Varautumisyhteistyötä on laajennettu ja vahvistettu muun muassa pelastusylijohtajien vuonna 2020 antamalla Kööpenhaminan-julkilausumalla. Mahdollisuuksia varautumisyhteistyön tiivistämiseen on syytä selvittää, kuten Suomi on ehdottanut kuluvalle Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajakaudellaan. Tähän tulee sisällyttää yhteistyö esimerkiksi suojarahusteiden, lääkkeiden ja lääkinnällisten laitteiden, rokotusten, antibioottiresistenssin ja sairaalakapasiteetin alalla. Varautumisyhteistyön tulee luonnollisesti kattaa myös tulvat, metsäpalot ja muut luonnonkatastrofit sekä yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat kyberuhkat.

Siksi Pohjoismaiden neuvosto esittää Pohjoismaiden pääministereille Kööpenhaminan huippukokouksessa:

Että tarkistetaan ja uudistetaan kaikki pohjoismaiset sopimukset, niin että ne auttavat saavuttamaan vision Pohjolasta maailman integroituneimpana ja kestävimpänä alueena vuoteen 2030 mennessä. Tässä yhteydessä tulee tarkistaa muun muassa nykyiset pohjoismaiset sopimukset, jotka koskevat kansalaisten, elinkeinoelämän ja yhteiskuntien liikkuvuutta ja etuja/oikeuksia.

Että kehoitetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston relevantteja ministerineuvostoja, esimerkiksi koulutus- ja tutkimusministerineuvostoa, työelämäalan ministerineuvostoa, sosiaali- ja terveyspolitiikan ministerineuvostoa, talous- ja rahapolitiikan ministerineuvostoa ja kestävä kasvun ministerineuvostoa, koordinoimaan Pohjoismaiden väliseen liikkuvuuteen vaikuttavia rajoituksia, lakimuutoksia ja määräyksiä. Sekä perustamaan samaa tarkoitusta varten liikennepolitiikan ministerineuvosto.

Että laaditaan raportti siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut Pohjoismaiden nuoriin, muun muassa nuorten opiskeluun, työntekoon, eristäytyneisyyteen ja mielenterveyteen. Ja että käynnistetään konkreettisia toimenpiteitä lasten, nuorten, aikuisten ja vanhusten liikkuvuuden lisäämiseksi ja yhteenkuuluvuuden, luottamuksen ja integraation lujittamiseksi.

Että solmitaan varautumisyhteistyötä ja kriisinhallintaa koskeva uusi pohjoismaainen sopimus aiempien sosiaaliturvaa, verotusta ja yhteisiä työmarkkinoita koskevien pohjoismaisten sopimusten tapaan.

Että pyritään laatimaan yhdenmukainen tai yhteispohjoismaainen varautumislaki, joka sisällytetään kansalliseen lainsäädäntöön maiden parlamenteissa, tai yhdenmukaistamaan Pohjoismaiden kansalliset varautumislait.

Että perustetaan uusi pohjoismaainen varautumisyksikkö, joka ei ole itsenäinen laitos vaan joka luodaan laajentamalla ja vahvistamalla nykyisiä pohjoismaisia verkostoja ja laitoksia, niin että niiden tehtäviin lisätään varautumisyhteistyö, kriisinhallinta ja niiden lujittaminen, vrt. Haga-yhteistyö, NORDEFECO (pohjoismaainen puolustusyhteistyö) ja Pohjoismaainen hyvinvointikeskus.

Että täydennetään NORDEFKO-yhteistyötä rinnakkaisella varautumisalan yhteistyöllä ja yhdenmukaistetaan Pohjoismaiden varautumislainsäädäntö, niin että varmistetaan yhteentoimivuus ja mahdollisimman hyvät edellytykset vastavuoroiseen avunantoon kriisitilanteissa. Nimenä voi olla esimerkiksi NORDRESCUE/NORRESCO (Nordic Rescue Co-operation), NORDSAFE/NORDSAFECO (Nordic Safety Co-operation) tai NORDICO (Nordic Contingency Co-operation).

Että varautumisyhteistyön puitteissa edistetään konkreettisia yhteispohjoismaisia hankkeita esimerkiksi lääke- ja rokotetutkimuksen ja -tuotannon alalla.

Että pohjustetaan Helsingin sopimuksen mahdollista muutosta niin, että siihen sisällytettäisiin varautumisyhteistyö.

Pohjoismaiden neuvoston odottaa kiinnostuneena vastauksia edellä mainittuihin kohtiin kaikilta Pohjoismaiden pääministereiltä.